

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN BAŞLANGICINDA TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNİN BASINA YANSIMASI

Ayşe YANARDAĞ*

ÖZ

Amerika Birleşik Devletleri siyasal bağımsızlığını kazandıktan sonra dış politikasında Monroe Doktrini'ni izlemiştir. Ancak Birinci Dünya Savaşı başlarken Amerika basınından The New York Times gazetesi, gerekmedikçe siyasal ve askeri ittifaklar kurmayı reddeden Monroe Doktrini'ni tartışmaya başlamıştır. Bu tartışmalar 20.yüzyılda Amerika'nın dış politikasının değişiminin belirtileridir. Dış politikasının değişiminde kamuoyunu hazırlamaya yönelik kısmını basın üstlenmiştir. Bu bağlamda Amerika'nın Osmanlı Devleti'ne yönelik politikası The New York Times'dan izlenmiştir. Amerika ile ilişkilerin diğer tarafında bulunan Osmanlı Devleti'nin izlediği politika ise Osmanlı basınından Tanin, İkdam, Tercüman-ı Hakikat, Servet-i Fünun Ceride-i Sofiye, Polis Mecmuası incelenerek karşılaştırılmıştır. Osmanlı ve Amerika basınında dikkat çekici bazı örnekler bağlamında Türk-Amerikan ilişkisi açıklanmıştır. Osmanlı'nın kapitülasyonları kaldırması, savaş sonrası Osmanlı'nın ne olacağı ve Almanya'nın batıracağı Lusitania gemisi ile ilgili haberler hem Osmanlı hem Amerikan basınına yansıyan örneklerdendir. Bu örnekler üzerinden Türk Amerikan ilişkilerinin Birinci Dünya Savaşı'na girerken Monroe Doktrinine uygunluğu sorgulanmış, basının rolü açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı-Amerika İlişkileri, Birinci Dünya Savaşı, Basın

* Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
E-posta: ayanardag@cumhuriyet.edu.tr

PRESS REFLECTION OF TURKISH-AMERICAN RELATIONS IN THE OUTBREAK OF FIRST WORLD WAR

ABSTRACT

United States followed the Monroe Doctrine in foreign policy after gaining political independence. But in the beginning of the First World War, the New York Times, the American press began to debate Monroe Doctrine which refuses forming military and political alliances unless necessary. These discussions are the signs of the change in US foreign policy in the 20th century. Press undertook the role of preparing the public in exchange for a portion of its foreign policy. In this regard, America's policy towards the Ottoman Empire was followed from The New York Times. The policy of the Ottoman Empire which is on the other side of the relationship with the United States, was compared by means of examining the Ottoman press Tanin, İkdam, Tercüman-ı Hakikat, Servet-i Fünun, Ceride-i Softye, Polis Mecmuası with the New York Times. US-Turkish relations have been explained in the context of some remarkable examples of Ottoman and American press. The abolishment of capitulations by the Ottomans, what would happen to the Ottoman Empire after the war, and the news related to Germany's sinking the ship Lusitania, are examples reflected in both the Ottoman and the American press. Through these examples, The convenience of Turkish-American relations to the Monroe Doctrine while entering the First World War has been questioned and the role of the press has been explained.

Keywords: *Ottoman-American relations, On entering the First World War, the Press*

Giriş

Avrupa'dan ve dünyanın çeşitli yerlerinden gelen göçmenlerin oluşturduğu Amerika Birleşik Devletleri'nin iç ve dış politikasını Avrupalı beyaz göçmenler özellikle İngiliz göçmenlerin tecrübeleri biçimlendirmiştir demek yanlış olmasa gerektir. Rönesans ve Reform ile Avrupa'da yüzyıllar süren değişim dönüşüm sırasında yaşanan acılardan kaçan göçmenlerin geçmişleri, anavatandan gelen ekonomik baskılarla birleşince Avrupa'dan uzak ve denizlerle çevrili kıtada bağımsızlık ve özgürlük savaşı yaşanmıştır. On üç İngiliz kolonisi, İngiltere'ye karşı 1775'te başlayan yedi yıl süren bağımsızlık mücadelesi sonucunda Amerika Birleşik Devletleri'ni kurmuştur. 19. yüzyılda kendine özgü siyasi, dini, ekonomik, coğrafi, psikolojik etkenlerle kurulan Amerika Birleşik Devletleri'nin dış politikasının 20. yüzyılda aynı şekilde devam etmesi beklenemezdi¹. Bu

¹ Gültekin Sümer, "Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü" **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, C. 5, Sayı: 19, (Güz 2008), s.119-144.

etkenleri incelemek çalışmanın sınırlarının dışında olduğu için burada sadece genel politikasına değinilmiştir.

Amerika'nın kurucusu George Washington görevden ayrılırken yayınladığı veda mesajında, Amerika'nın yabancı devletlerle ilişkisinde temel olarak ticari ilişkilerin geliştirilmesini ancak olabildiği kadar az siyasal bağlar kurulmasını ve Avrupa'nın çıkarlarıyla ilgisi olmayan veya az olan Amerika'nın Avrupa politikasına bağlanılmaması gerektiğini ifade etmiştir². Bu sözler Amerika'nın beşinci başkanı James Monroe'nun oluşturduğu doktrine giden yolda bir kilometre taşı niteliğinde olmuştur. Başkan Monroe 2 Aralık 1823'te kongreye gönderdiği mesajında Avrupa Devletlerinin Amerika kıtasına müdahale etmesine izin verilemeyeceğini, Amerika'nın da Avrupa Devletleri'nin sorunlarına karışmayacağını açıklamıştır. Ayrıca Avrupa'nın kıtaya bu yöndeki her teşebbüsünü Amerika kendi barış ve güvenliğine yöneltilmiş hareket sayacağını ilan etmiştir³.

Bu ilkelerle Amerika ticari ilişkilerini geliştirirken siyasi olarak kendi kıtasında büyümüş, savaş ya da satın alma yoluyla topraklarını genişletmiştir. Monroe bu genişlemeyi şöyle haklı bir temele yerleştirmeye çalışmıştır⁴;

“herkes şunu açıkça görmelidir ki adil sınırlar içinde kalmak şartıyla toprak genişlemesi her iki (eyalet ve federal) hükümete de daha büyük hareket serbestisi sağlar; güvenliklerini sağlamlaştırır ve diğer her yönden bütün Amerikan halkı üzerinde iyi etkiler gösterir büyük veya küçük, toprağının bütünlüğü bir ulusun birçok özelliğini belirler. Kaynaklarının, nüfusunun ve fiziksel gücünün sınırlarını gösterir. Kısaca büyük güç ile küçük güç arasındaki farkı gösterir.”

Başkanın yukarıdaki sözlerinde içe kapanma söz konusu değildir. Tam tersine yeni bağımsızlığını kazandığı ve askeri gücü fazla olmadığı için kendine özgü büyümenin ilkelerini ortaya koymuştur. Avrupa'nın iç çekişmelerinden coğrafyasının da etkisiyle uzak kalması nispeten kolaylaşan Amerika siyasi olarak kıtasını kontrol etmeye çalışmıştır. 19.yüzyılda sömürgeciliğin acımasız yüzü göz önünde bulundurulduğunda Amerika siyasi, askeri, coğrafi koşullar sebebiyle büyümeyi, belki, biraz yumuşak gerçekleştirmiştir denilebilir. Bununla birlikte kendi siyasi, askeri, coğrafi koşullarına özgü olan yumuşaklığının büyüdüktan sonra değişebileceğinin ipuçları Monroe Doktrininde dahi görülebilir. Çünkü uygulamada Monroe Doktrini Amerika'nın bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne bir tehdit

² Fahir Armaoğlu, **19.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s.708; **a.g.m.**, s.125.

³ **a.g.e.**, s. 712.

⁴ Henry Kissinger, **Diplomasi**, (Çev. İbrahim Kurt), İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2000, s. 26.

yönelirse işbirliğine girebilirdi⁵. Ekonomik faaliyetlerle birlikte siyasi birliğini sağlamlaştıran Amerika zaman içerisinde askeri gücünü geliştirmiştir. 19.yüzyıldaki ulusal bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne yönelik olan tehdit algısı 20.yüzyılda büyüyen ekonomisine dönmüştür. Nitekim gemilerinin ve vatandaşlarının zarar görmesi nedeniyle, Amerika Birinci Dünya Savaşına girmiş, Monroe Doktrinini dönüştürmüştür. Sömürgeciliğin askeri güçle doğrudan desteklendiği yüzyılda Amerika da bundan uzak kalmamış ve “*ilerici emperyalizm*” in⁶ temelleri ekonomik ve askeri gereksinimlerle atılmıştır.

19.Yüzyıldan Birinci Dünya Savaşına Kadar Osmanlı-Amerika İlişkilerine Genel Bir Bakış

Amerika Monroe Doktrini adını alan yukarıdaki temele uygun olarak 19. yüzyıl boyunca Osmanlı ile ticari ilişkilerini geliştirmiştir. Amerika'nın Osmanlı ile ilişkileri Fas, Cezayir, Tunus, Trablusgarp gibi kuzey Afrika topraklarında yaptığı ticari faaliyetlerle başlamıştır. Başlangıçta İngiliz, Fransız bayrakları altında ticaret yaparken bağımsızlıktan sonra bundan mahrum kalan, Akdeniz'de izinsiz dolaşan Amerika gemilerine Mağrib ülkelerinin el koymaları⁷ ile ilişkiler başlatılabilir.

Amerika Osmanlı Devleti ile ilk kez 7 Mayıs 1830 tarihinde ticari bir anlaşma imzalanmıştır⁸. Ticari ilişkiler yoluyla Osmanlı topraklarında diğer Avrupalı Devletler gibi kapitülasyonlar elde etmiştir. Ticari ilişkiler kadar diplomatik ilişkileri geliştirme konusunda istekli olan Amerika'nın aksine Osmanlı Devleti mesafeli davranmıştır⁹. Sömürgeciliğin olmazsa olmazı pazar ve hammadde kaynakları arayışında Amerika da diğerlerinin izlediği yolu izlemiştir. Zaman zaman savaş gemisi göndererek kapitülasyonları genişletmiş, Osmanlı Devleti'nden istediğini koparmıştır¹⁰. Görüldüğü üzere ekonomik ve askeri güç ile siyasi güç arasındaki sınırları birbirinden kesin olarak ayırmak kolay değildir. Nitekim Avrupa Devletleri'nin kaba

⁵ Armaoğlu, a.g.e. s. 73.

⁶ Gültekin, a.g.m., s 124.

⁷ Çağrı Erhan, “Amerika Birleşik Devletlerinin Magrib Ülkeleri İle İlişkileri (1776-1815)”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C. 53, Sayı: 1, 1998, s. 127-146.

⁸ Fahir Armaoğlu, **Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991, s. 5. Orhan Köprülü, “Tarihte Türk Amerikan Münasebetleri”, **Bulleten**, C. LI, Sayı: 200 (Ağustos 1987), s. 927-947.

⁹ Ali Sönmez, “Ayastefanos Anlaşmasının Gölgesinde ABD Eski Başkanı Grant'ın Türkiye Ziyareti”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies**, XIII/1 (Yaz 2013), s.37-55.

¹⁰ Yavuz Güler, “Osmanlı Devleti Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri (1795-1914)”, **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.6, Sayı: 1, (2005), s.227-240.

sömürgeciliği Birinci Dünya Savaşı'na giden yolu döşerken Amerika siyasi ittifaklardan uzak durarak hiçbir taahhüt altına girmemiştir. Böylece 19. yüzyıl Avrupa'sının karışık siyasi ve askeri gürültüsünden uzakta Amerika Birleşik Devletleri Monroe Doktrinini uygulamakta zorlanmamıştır. Siyasi ittifakların getireceği askeri ve diğer yükümlülükler olmadan yüzyılın sonunda adeta ekonomik patlama gerçekleştirmiştir. Bu nedenle artan üretim ve sermaye fazlası Amerika'nın geleneksel siyasi ve askeri ittifaklardan kaçınma politikasını değiştirmesine yol açmıştır. Dolayısıyla Osmanlı Devleti'ne/Türk politikasına bakışında bir değişim meydana getirmiştir. Ancak bu değişim sonraki satırlarda açıklanacağı üzere 19.yüzyılda Amerika'nın Avrupa devletleri ile ilişkisine bağlı olarak doğrudan değil dolaylı olarak gerçekleşmiştir.

19. yüzyılda benliklerini kaybetmemiş Osmanlı teb'ası olan Hıristiyanlar milliyetçilik akımıyla isyanlara başlamışlardır. İsyanları bastırmaya çalışan Osmanlı Devleti'ne karşı Hıristiyanları himaye etmek iddiasıyla Rusya tarafından Şark Meselesi kavramı üretilmiştir. Avrupa Devletleri ile Rusya'nın sömürgecilik yarışının Osmanlı topraklarına yansması olan Şark Meselesi ve Osmanlı Hıristiyanlarını himaye yarışı, aslında en büyük parçayı koparmak arzusundan başka bir şey değildir. Devletler birbirlerine karşı mücadele ederken Şark Meselesi'ni her bir devlet kendi lehine çözmeye çalışmıştır. Doğrudan elde etmekte birbirlerine engel oldukları Osmanlı topraklarında kendi kontrollerinde milli devletler kurulması için çıkarları gerektirdiğinde isyanları desteklemişlerdir. Siyasi ve askeri faaliyetlerini misyonerlik faaliyetleriyle pekiştirerek Osmanlı azınlıklarını kendi din ve mezheplerine çekmeye başlamışlardır.

Osmanlı topraklarında misyoner faaliyetlerine geç başlayan Amerika'nın bu konuda diğer devletlerden geri kaldığı söylenemez. Amerikalıların açtığı misyoner ve diğer okulların Ermeni isyanlarında etkili olduğu arşiv belgelerinde görülmektedir¹¹. Amerikan diplomasisi misyonerlik konusunda aktif bir politika izlemiştir¹². Ekonomik ve askeri gereksinimlerle atılan "*ilerici emperyalizmin*" yardımcı unsuru misyonerlik faaliyetleri Amerikan diplomatlarının çalışma alanları olmuştur. İşte bu noktada Amerika Şark Meselesinden ne kadar uzaktadır? Monroe Doktrini Şark Meselesine bulaşmaya engel midir? Soruları sorulabilir. Osmanlı Hıristiyanlarını himaye konusuna el atarken Şark Meselesi'ne siyasi ve

¹¹ Osmanlı Belgelerinde Ermeni-Amerikan İlişkileri (1839-1895), Osmanlı Belgelerinde Ermeni-Amerikan İlişkileri (1896-1919), C. I ve II, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2007.

¹² İlber Ortaylı, "Osmanlı İmparatorluğunda Amerikan Okulları Üzerine Bazı Gözlemler", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 14, Sayı 3, (Eylül 1981), s. 87-96.

askeri bir taahhüt altına girmeden dolayı olarak dâhil olduğu söylenebilir. Nitekim Hıristiyanları koruma adı altında dâhil oldukları faaliyetler Birinci Dünya Savaşı'nda Amerika'nın savaşa girmesine kadar devam etmiştir¹³. Bu dâhil oluşun Amerika kamuoyuna dönük tarafında siyasi bir ittifak olmadığı için Monroe Doktrini'ne aykırı değildir. Amerika Başkanları için kamuoyu nezdinde çelişki/sıkıntı yaratacak bir durum olmamıştır.

Osmanlı-Amerika ilişkileri siyasi olmaktan çok Amerika'nın Osmanlı topraklarında kurduğu ticari, dini, kültürel faaliyetler olarak gelişmiştir. Osmanlı-Amerika ilişkilerinde siyasi ve askeri bir ittifak ya da çatışma ortaya çıkmayışı Monroe Doktrini'ne uygundur. Ancak önceki satırlarda ifade edildiği üzere, gelişmekte olan Amerika'nın askeri gücünü tehdit unsuru olarak kullanması ise dış politikada çatışmalara girebileceğinin habercisi olup artan üretim ve sermaye fazlası nedeniyle geleneksel dış politikasının yeni bir şekle dönüşmesi için hazırlık yıllarıdır. Bununla birlikte Osmanlı'ya yönelik politikası coğrafi yakınlık bulunmayışı sebebiyle doğrudan bir ittifak veya çatışmaya yol açmamıştır. 19.yüzyılda zayıflamış Osmanlı üzerinde sömürgecilik yarışının arttığı sırada, tehdit yoluyla kapitülasyonları genişleten Amerika doğrudan ittifak ve çatışmaya girmeye ihtiyaç duymamış ve Monroe Doktrinine zarar vermemiştir. Ancak dünyadaki siyasi gelişmeler, sömürgecilik yarışı, artan üretim ve sermaye fazlası Amerika'nın daha uzun bir süre ittifak ve çatışmalardan uzak durmasına engel olmuştur. Amerika'nın politikasındaki değişim bir anda olmamış, Osmanlı ile ilişkileri de dolaylı ve yavaş değişmiştir.

Savaşın Başlangıcında Türk-Amerika İlişkilerinin Basına Yansıması

Ticari, dini, kültürel ilişkilerin siyasi, askeri çatışma veya işbirliğinin temelini oluşturduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Amerika Monroe Doktrini ile ekonomik patlama gerçekleştirirken 20. ve 21. yüzyılda değişecek politikasına yatırım yapmıştır. Nitekim savaşın başlamasından kısa bir süre önce The New York Times gazetesinde Monroe Doktrini ile ilgili yorum ve görüşler yer almıştır.

Çalışmanın temel noktası Amerikan kamuoyunda Monroe Doktrininin neden ve nasıl tartışıldığı olmamakla birlikte bu konudaki haber ve tartışmalardan bazılarının kısaca içeriği ve ilgili sayılar verilmeye çalışılmıştır. Eski iş ve ticaret sekreteri Charles Nagel'in yaptığı bir konuşma "*Monroe Doktrini Eskidi/Modası Geçti*" başlığıyla yer almıştır. Monroe

¹³ Fatih Gencer, "I. Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Amerikan Vatandaşlarına Yönelik Politikası", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 28, Sayı: 46, 2009, s. 249-264.

Doktrininin Meksika ve diğer Latin Amerika ülkeleriyle ilişkilerde zorluk ve sıkıntılara sebep olduğunu, doktrinin ülkenin silahlı işgalinden korkulduğu zamanda belirlendiğini, artık böyle bir tehlike olmadığını, kıtada düzeni korumak istedikleri için zorluklar yaşadıklarını söylemiştir¹⁴. Eski Amerika başkanlarından Taft'ın dış politikada hata yapıldığına ve savaşı kendilerine yakınlattığına dair bazı eleştirileri¹⁵ başka bir tarihte “*Amerika ve Barış*”¹⁶ başlığı altında yer almıştır. Yine çeşitli gazete ve üniversitelerden uzmanlar ve eski başkanlar konuyu tartışmışlardır¹⁷.

Mayıs ayında yer alan bu tür haberler Haziran ayında da devam etmiştir¹⁸. Kolombiya Üniversitesi Gazetecilik Okulu Yöneticisi Talcott Williams yine Monroe Doktrininden rahatsız olan Meksika ve diğer Latin ülkeleri ile ilişkiler bağlamında ele almıştır¹⁹. “*Evans Dış Politikamızı Alaya Alıyor*”²⁰ başlığıyla bir generalin Monroe Doktrinini eleştirmesine yer verilmiştir. Hakkında soruşturma emri verilen, yanlış anlaşıldığını söyleyen generalin savunması “*Evans'ın Nutkunun Açıklaması*”²¹ başlığıyla verilmiştir. Gazete haberlerinden anlaşıldığı kadarıyla Amerika kıtasındaki Meksika ve diğer Latin ülkeleri²² ile yaşanan bazı sıkıntılar nedeniyle mesele sonraki aylarda tartışılmaya devam etmiştir. Bu aylarda Türkiye ile ilgili haberler Türk-Amerika ilişkileri ile ilgili olmaktan ziyade Türkiye'nin çevresindeki Balkanlar özellikle Yunanistan'la ilişkileri²³, ile ilgili olmuştur. Amerika'daki Türk elçi Rüstem Bey Yunanistan'a satılan iki Amerika zırhlısı hakkında hükümetin görüşünü sormuş ve yazılı bir açıklama verilmiştir. Açıklamaya göre Amerika iki ülke arasında deniz gücünde denge sağlamak ve düşmanlığı engellemek için satmıştır. Eğer Amerika, Türkiye'nin şu an inşaat halinde olan iki savaş gemisi siparişinden önce bu gemileri Yunanistan'a satmış olsaydı, Yunanistan Türkiye üzerinde dikkate değer bir üstünlüğe sahip olacağı, eğer Yunanistan, Türkiye zırhlılarını edindikten sonra gemileri edinseydi aşağı bir durumda kalacağı ifade edilerek satış gerekçesi açıklanmıştır. Türk Amerikan ilişkileri hakkında yeni

¹⁴ **The New York Times**, Monroe Doctrine Outworn, 8 Mayıs 1914.

¹⁵ **The New York Times**, Taft Thinks Errors Led Us Nearer War, 18 Mayıs 1914.

¹⁶ **The New York Times**, America And Peace, 31 Mayıs 1914.

¹⁷ **The New York Times**, Experts Want Monroe Doctrine Pan-Americanized, 31 Mayıs 1914.

¹⁸ **The New York Times**, See Conflict Of Doctrines, 2 Haziran 1914.

¹⁹ **The New York Times**, A “Peace Of The Americas, 18 Haziran 1914.

²⁰ **The New York Times**, Gen. Evans Derides Our Foreign Policy, 27 Haziran 1914.

²¹ **The New York Times**, Evans To Explain Speech, 30 Haziran 1914.

²² Bu konuda daha geniş bilgi için bakılabilir; Sait Yılmaz, Latin Amerika'da Neler Oldu? http://usam.aydin.edu.tr/analiz/LATiNAMERiKA_.pdf erişim tarihi 14 Nisan 2016.

²³ **The New York Times**, Turkey Preparing For War, 12 Haziran 1914; Greece Nearing War With Turkey, 14 Haziran 1914; Turkey Fails To Reply, 16 Haziran 1914; Turkey Yields To Greek Demands, 21 Haziran 1914; Greece Answers Turkey, 28 Haziran 1914.

açılan Amerikan Koleji haberi²⁴, Yılın Göç Kaydı başlığıyla Balkan savaşları nedeniyle bu ülkelerden Amerika'ya gelen göçmen sayılarından bahsedilmiş²⁵, Amerika'nın bağımsızlığını kazanmasının yıldönümü dolayısıyla Amerika elçisi Morgenthau'nun verdiği resepsiyondan ve Osmanlı padişahının tebrikinden²⁶, Büyükelçi Henry Morgenthau Kutsal Topraklarda başlığıyla elçinin padişahıtan aldığı özel izinle kutsal topraklar Filistin'e yaptığı seyahatten, oradaki misyoner okullarıyla yaptığı görüşmelerden²⁷, eski elçilerden John G.A.Leishman'ın Türk yanlısı tutumundan ve Abdülhamit'in kibarlığından, Hıristiyanların Türklerden daha acımasız olduğuna ilişkin sözlerinden²⁸ bahsedilmiştir.

Ağustos'ta Goben ve Breslau gemilerinin Akdeniz'deki faaliyetleri²⁹, Çanakkale'ye³⁰, İstanbul'a gelişi³¹, İngiltere, Fransa Rusya'nın Türkiye'den gemilerle ilgili talepleri³² satın alınması³³ Türkiye'nin savaşa girmesi durumunda Yunanistan'ın İtilaf Devletleri safında savaşa gireceği, Türkiye'nin hem Rusya hem Yunanistan'la savaşıacağı, Balkan ülkelerinin hepsinin ya da çoğunun savaşa gireceğine³⁴ dair yorum ve haberler yer almıştır.

İlişkileri doğrudan etkileyecek bir sınır veya coğrafi yakınlık bulunmadığından aşağıda verilen örneklerde de görüleceği üzere Amerika'nın Osmanlı ile ilişkileri Monroe Doktrini bağlamında tartışılmamıştır. Amerika'nın genel politika değişikliğinin Osmanlı'ya dönük tarafında değişiklik yavaş ve dolaylı olmuştur. İlerleyen günlerde kapitülasyonlar ve Hristiyanları koruma iddialarıyla Türk Amerika ilişkileri Monroe Doktrinine değinilmeden ele alınmış ve tartışılmıştır.

²⁴ **The New York Times**, American College İn Turkey Opened, 4 Haziran 1914, A Woman's College, 17 Haziran 1914.

²⁵ **The New York Times**, Record İmmigration Year, 17 Temmuz 1914.

²⁶ **The New York Times**, Sultan Congratulates Morgenthau, 5 Temmuz 1914.

²⁷ **The New York Times**, Ambassador Henry Morgenthau İn The Holy Land, 12 Temmuz 1914.

²⁸ **The New York Times**, Abdülhamit Too Kindly, 15 Temmuz 1914.

²⁹ **The New York Times**, Goben And Breslau Safe?, 7 Ağustos 1914; Goben And Breslau Sail, 8 Ağustos 1914, Await Chase Of Cruisers, 9 Ağustos 1914; Cruisers Are Elusive, 10 Ağustos 1914.

³⁰ **The New York Times**, Goben İn Dardanelles, 12 Ağustos 1914.

³¹ **The New York Times**, Have Turkish Crews Now, 19 Ağustos 1914.

³² **The New York Times**, Triple Entente Deman On Turkey, 15 Ağustos 1914.

³³ **The New York Times**, Cruiser Goben Sold To Turkey, 12 Ağustos 1914; Turkey'Joy Over Ships, 20 Ağustos 1914.

³⁴ **The New York Times**, Special To The New York Times, 20 Ağustos 1914.

Osmanlı basınında ise incelenen örneklerde savaş durumu hakkında bilgiler verilmiştir³⁵. Avusturya-Macaristan imparatorunun üzüntüsünün paylaşıldığı “*Bosna Saray Faciası Avusturya Veliahtı ile Zevce-i Muhteremesinin Katli*”³⁶ ya da “*Arşidik Fransuva Ferdinand*”³⁷ başlıklarıyla imparatorun hayatı, ailesi ve veliahdın ölümü haber yapılırken bu durumun Osmanlıyı nasıl etkileyeceğine dair yorum yapılmamıştır. “*Avusturya Sırbistan İhtilafı*”³⁸ başlığıyla beklenmeyen bir savaş olduğu, “*Harbi Umumi*”³⁹ başlığıyla Avrupa’da Avusturya Macaristan’ın Sırbistan’a arka arkaya Rusya, Almanya, İngiltere’nin harp ilanlarına yer verilmiştir. Amerika-Japonya ile Rusya-Japonya donanmalarının savaşlarıyla şimdiki savaşı karşılaştırılmış ve Amerika-Japonya, Rusya-Japonya donanma savaşlarının daha ehemmiyetsiz kaldığı yorumu yapılmıştır. “*Avrupa Medeniyetinin İnhidâmı*”⁴⁰ savaşlara sebep olan rekabet duygusundan, batılıların bilimde fende gelişmekle birlikte insanlıkta gelişmediğinden Şark toplumlarının ise maneviyata daha önem verdiğinden bahsedilmiştir. Şarklıları ve Afrikalıları imha etmeye çalışan başta İngiltere, Fransa, Rusya, İtalya olduğunu, eğer İtilaf Devletleri savaşı kazanırsa Rusların İngiliz ve Fransız kuvvetine dayanarak Şark toplumlarını gelişme ve yükselmeden mahrum bırakacağını, esir edeceğini, Almanlar savaşı kazandığı takdirde Şarklıların özellikle Müslümanların hayat ve istikballerini daha kolaylıkla kazanacaklarını ümit ettiğini yazmıştır. Osmanlı basınında Türk Amerika ilişkilerini nasıl etkileyeceğine dair haber ve yorumlara incelen sayılarda rastlanmamıştır.

Osmanlı basınında Amerika’nın tarafsız kalacağına⁴¹ ve Avrupa elçilerini çağırıp aracılık teklifinde bulunduğuna dair haberler⁴² o günkü

³⁵ **İkdam** 17 Temmuz 1330 Sayı 6252; 18 Temmuz 1330, Sayı 6253, 19 Temmuz 1914 1332, Sayı 6254; 20 Temmuz 1914, Sayı 6255; 21 Temmuz 1914, Sayı 6256; 22 Temmuz 1914, Sayı 6257; 23 Temmuz 1914, Sayı 6258; 25 Temmuz 1914, Sayı 6259; 26 Temmuz 1914, Sayı 6260; 27 Temmuz 1914, Sayı 6261; Sayı 6262; 29 Temmuz 1914, Sayı 6263; 30 Temmuz 1914, Sayı 6264; 31 Temmuz 1914, Sayı 6265; Bu sayıların hiçbirinde Amerika veya basınla ilgili herhangi bir haber yer almamıştır. Sadece son sayıda Amerika Konsolosluğu baş tercümanının Hariciye müsteşarı Reşat Hikmet Bey ile kısa bir müddet görüştüğü haberi yer almıştır. Tüm sayılarda Avusturya Sırbistan anlaşmazlığı Balkan ve diğer Avrupalı Devletlerin askeri ve siyasi durumu ile ilgili bilgiler yer almıştır. Yine ulaşılabilen 1-2 Kasım 1914 tarih 6357 ve 6358 sayılarda Amerika ile ilgili herhangi bir habere rastlanmamış sadece Amerika’nın Sırbistan’a Avusturya ile barış yapması nasihatini yer almıştır.

³⁶ **Servet-i Fünun** 19 Haziran 1330, Sayı 1204, s. 58-59.

³⁷ **Servet-i Fünun** 26 Haziran 1330, Sayı 1205, s. 139-141.

³⁸ **Servet-i Fünun** 17 Temmuz 1330, Sayı 1208, s. 185.

³⁹ **Servet-i Fünun** 24 Temmuz 1330, Sayı 1209, s. 198-199.

⁴⁰ **Servet-i Fünun** 31 Temmuz 1330, Sayı 1210, s. 209-212.

⁴¹ **Tanin** 7 Ağustos 1914, **Tasvir-i Efkâr** 7 Ağustos 1914, **İkdam** 7 ve 31 Ağustos 1914.

⁴² **Tanin** 9 Ağustos 1914.

Amerika'nın geleneksel dış politikasına uygundur. “*Ticaret Kongresi*” başlığıyla Amerika’da toplanan bir ticaret kongresinin hükümetin ve diplomatlarının Amerikan tüccarlarına yardımcı olması ile ilgili alınan kararlar haber yapılmış ve Osmanlı hükümet ve diplomatlarına tavsiyelerde bulunulmuştur⁴³. Bunun dışında incelenen sayılarda⁴⁴ Amerika ile ilgili siyasi veya başka türlü habere rastlanmamıştır. Bu konuda Osmanlı basınında yorumlara rastlanılmaması Amerika’nın siyasi ve askeri ittifaklara uzak durmasıyla ilgili olduğu kadar doğrudan bir çatışmaya sebep olabilecek coğrafi yakınlık bulunmamasıyla da ilgilidir.

Ancak The New York Times’da “*Times’ın Okuyucuları Avrupa Savaşı İle İlgili Görüşlerini İfade Ediyor*” başlığı altında kamuoyunun dikkati çekilerek, görüşleri yayımlanmıştır. Kanada’nın Seferberliği alt başlığı altında Kanada’nın İngiltere’ye yaklaşık yirmi bin asker gönderdiği bilgisi verilirken eğer Almanya İngiliz filosunu yenerse veya Kanada ve Amerika arasında bir sınır olan St. Lawrence nehrinin ötesine Almanya savaşı genişletirse ne olacağı ele alınmıştır. Almanya’ya şimdiki Kanada topraklarına ayak basmasına izin vermenin Amerika’nın Monroe Doktrinine zıt ve Amerika’nın çıkarları için tehlikeli olduğu yorumu yer almıştır⁴⁵.

Savaş başladığında Amerika hükümeti tarafından Türkiye’nin savaşa girmemesi yolunda herhangi bir girişimde bulunulmadığı gibi elçi Morgenthau’ya “*Türk hükümetine ya da resmi herhangi bir kişiye bu savaşta Türkiye’nin taraf tutmaması yolunda kesinlikle bir uyarıda*” bulunmaması talimatı verilmiştir⁴⁶. Bu nedenle diplomatın çalışmaları misyonerler, okullar gibi konularda devam etmiştir.

Savaş başladığında Osmanlı Devleti kapitülasyonları kaldırdığını ilan etmiştir. Osmanlı basını kapitülasyon anlaşmalarının kaldırılmasını savunan yazılara geniş yer vermiştir⁴⁷.

The New York Times, “*Türkiye’nin Yanlışı/Hatası*” başlığıyla mevcut anlaşmaları kaldırmak için kötü bir zaman seçildiği ve Türkiye’nin savaşa

⁴³ **İkdam** 1 Ağustos 1914, Sayı 6266, s. 1.

⁴⁴ **İkdam** 3 Ağustos 1914, Sayı 6268, 5 Ağustos 1914, Sayı 6270, 14 Ağustos 1914, Sayı 6279, 19 Ağustos 1914, Sayı 6284, 24 Ağustos 1914, Sayı 6289, 26 Ağustos 1914, Sayı 6291, 27 Ağustos 1914, Sayı 6292, 30 Ağustos 1914, Sayı 6295.

⁴⁵ **The New York Times**, Readers Of The Times Express Their Views Regarding The European War, 23 Ağustos 1914.

⁴⁶ Laurance Evans, **Türkiye’nin Parçalanması ve ABD Politikası (1914-1924)**, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2004, s. 19-20.

⁴⁷ **Tercüman-ı Hakikat** 10 Eylül 1914, **İkdam** 12 Eylül 1914, **Servet-i Fünun** 17 Eylül 1914, Sayı 1215, s.288, **Ceride-i Sofiye** 19 Ekim 1914, Sayı 105, s. 124, **Polis Mecmuası** 28 Ağustos 1914, Sayı 27, s. 629.

girişinin belirtisi olarak yorumlamıştır⁴⁸. Başka sayısında Amerika'nın kapitülasyonların kaldırılmasını protesto ettiği haberi yer almıştır⁴⁹. Protestoyu iletmek üzere İstanbul'daki Amerikan büyükelçisi Morgenthau görevlendirilmiş, kamuoyuna resmi bir açıklama yapılmıştır. Osmanlı kapitülasyonları tek taraflı olarak kaldırmış olup Amerika durumu kabul etmemiştir. Kapitülasyonlar ancak anlaşmayı yapan güçler ile uzlaşma temelinde değiştirilebileceği, Amerika'nın tutumunun "*Türkiye'nin davranışını protesto eden güçler ile uyum içinde*" olduğu, baskı olmadığı ifadeleri Amerika'nın siyasal ittifaklara şimdilik yaklaşmasa da ilerisi için değişebileceğinin sinyallerini vermiştir. Morgenthau diplomatik nezaketi aşan ölçüde kapitülasyonların kaldırılması kararına tepki göstermiştir. Amerika'da bulunan Türk elçi Rüstem Bey'e verilen notada durumu kabul etmedikleri bildirilmişti. Osmanlı Morgenthau'nun üslubuna aynı sertlikle cevap vermekle birlikte Türk Amerika ilişkilerini bozmamaya dikkat etmiştir⁵⁰. Çıkarları zarar gördüğü zaman Amerika kaba diplomatik tepki göstermekten çekinmemiştir. Bu tepki The New York Times'daki eleştirilerle uyum içindedir. Amerika'nın çıkarları zarar gördüğü zaman diplomasideki tavrı ve The New York Times'daki örnekler siyasi ve askeri ittifak veya çatışmadan kaçınılmasını tavsiye eden Monroe Doktrininin değişmesi ile ilgili tartışmaların dolaylı bir uzantısı olarak değerlendirilmiştir. Morgenthau'nun Türk-Amerika ilişkilerinde çatışmaya sebep olabilecek tarzda ve diğer güçlerle uyumlu protestosu, başka nedenlerle başlayan Monroe Doktrini ile ilgili basında görülen tartışmaların Türkiye'ye yansması olarak görülmüştür. Kapitülasyonların ilgisiyle çıkarların zarar gördüğü propagandası Amerika kamuoyunu muhtemel ittifak ve çatışmalara dolaylı olarak hazırlamıştır. Zaten Monroe Doktrininin siyasi ittifak ve çatışmalardan mutlak olarak kaçınmak anlamında olmadığı yukarıda ifade edilmiştir.

Türk basınında ise aynı günlerde kapitülasyon meselesi ile ilgili olarak diğer devletlerin olumlu karşıladığına dair haberler çıkmıştır. Talat Paşa ile yapılan bir mülakatta düvel-i muazzamadan olumsuz tepki olup olmadığı sorusuna "*olmadığı*" cevabı verilmiştir⁵¹. Sadece yabancı uyrukluları değil Osmanlı uyruklu gayrimüslimleri de kapsayacak şekilde genişleyen kapitülasyonların kaldırılmasıyla, yabancı devletlerin Osmanlı'nın iç işlerine müdahalelerinin önü kesilmek istenmiştir.

⁴⁸ **The New York Times**, Turkey's Mistake, 13 Eylül 1914.

⁴⁹ **The New York Times**, America Has Sent Protest To Turkey, 17 Eylül 1914.

⁵⁰ İsmail Köse, "Amerika'nın İstanbul Büyükelçiliği H.Morgenthau'nun Türk Algısı", **Tarih Dergisi**, S. 56, 2012, s. 55-85.

⁵¹ **Tanin** 12 Eylül 1914.

Türk basınına Amerika ile ilişkiler pek fazla yansımamakla birlikte bazı haberler yer almıştır. Bir İngiliz gazetesi muhbirinin New York'da uydurduğu bir yalandan bahsetmiştir. Buna göre, Amerika'nın İstanbul büyükelçisi Morgenthau Amerika matbuatına göndermiş olduğu bir haberde İstanbul'daki Müslümanların savaştan istifade ederek bütün Hıristiyanları katl etmek niyetinde bulduklarını bildirmiş, fakat büyükelçi bunu tekzip eden bir yazıyı gazetelere göndermiştir. Tekzip Tanin gazetesinin ikinci sayfasında, eğer böyle bir tehlike olsaydı büyükelçi kızı, damadı ve üç çocuğuyla beraber ailesinin sayısını arttırmaz Amerika'ya gönderirdi ifadeleriyle yorumlanmıştır⁵². İşin aslına bakıldığında ise Morgenthau ile ilgili yapılan çalışmalar onun olayları çarpıtarak, eksik, yanlı veya yanlış bilgi verdiğini göstermiştir⁵³. Osmanlı'nın Hıristiyanları katlettiği iddiası Morgenthau tarafından eksik, yanlı ve yanlış şekilde Amerika'ya ve basına yansıtılırken Osmanlı basınında ise diplomatik nezaket ve ölçülere uyularak tekzip yazısı yayınlatılmıştır. Hıristiyanların katledilmesi iddiası Amerika kamuoyunun dini hislerini tahrik edeceğinden muhtemel ittifak ve çatışmalara kamuoyunu hazırlık dönemi olarak görülmüştür.

Aynı dönemde The New York Times'de Türk-Amerika ilişkileri bakımından önemli bir haber yer almıştır. Türk elçi Rüstem Beyin açıklamaları Amerikan yönetimini kızdıracak niteliktedir. İngiltere ve Fransa'nın, Amerika'yı Avrupa savaşının içine çekmek için kışkırttığını, Hıristiyanları korumak bahanesiyle Amerika'nın Türk sularına savaş gemisi göndermesini bir tuzak olarak yorumlamıştır. İngiltere ve Fransa Amerika'nın gözleri önünde, Türkiye'deki Hıristiyanların katledildiği uydurmasıyla korkunç bir resim çizmiş ve gerçeği kesinlikle göz ardı etmişlerdir. Devamında Ermeni ve Marunitlerin Hıristiyan oldukları için zarar görmediklerini, Osmanlı Devleti'ni yıkmakla meşgul olan politik kışkırtıcılar olduklarını ifade etmiştir. İngiltere ve Fransa desteğinde isyan ettiklerini, aynı şey Rusya'da olduğunda Rusya'nın bir değil yirmi katliam yaptığını, Fransa'nın topraklarında bağımsızlık için savaşan Cezayirlileri mağaralarda dumandan boğduklarını, İngilizlerin Hindistan'da isyancıları cezalandırdığını söylemiştir. Ayrıca Amerika basınının İngiltere ve Fransa tarafını tuttuğunu bu nedenle Amerika'da her gün gerçekleşen linç düşüncesini, Filipinlerde "*water cure*" denen işkence hatıraları nedeniyle Türkiye'ye yaptıkları saldırılarda ihtiyatlı olması gerektiğini söylemiştir. Rüstem Bey zencilerin Amerika'nın istilasını kolaylaştırmak için Japonlar ile gizlice anlaşmış olsalardı kaç tanesinin bu hikâyeyi anlatmak için hayatta

⁵² Tanin 15 Eylül 1914.

⁵³ Köse, a.g.m, s. 60.

kalacağını sormuştur. Türkiye’de hiçbir Amerika vatandaşı zarar görmediği halde Amerika’nın niçin onun karasularına harp gemisi gönderdiği sorusunu ilave etmiştir⁵⁴. Aynı haber başka gazetelerde de yer almış ve Amerika yönetimini rahatsız etmiştir. İstenmeyen adam ilan edilen Rüstem Bey’in özür dilemesi istenmiş fakat o geri adım atmamış⁵⁵ ve kendi inisiyatifıyla Türkiye’ye dönmüştür⁵⁶.

Amerika 19.yüzyılda olduğu gibi savaş başladığında görünüşte Türkiye’deki Amerikalıları ve Hıristiyanları korumak için savaş zırhlısı göndermiştir. Türkiye’nin stratejisinin Rusya’yı vurmak olduğu başlığıyla Amerika’nın Kuzey Karolin zırhlısının boğazdan geçmesine izin verilmediği ve Amerika’nın bu durumu kabul etmediği haberi yer almıştır⁵⁷. Kapitülasyonların kaldırılmasından rahatsız olan Amerika “*Türkiye’nin Cevabını Bekliyoruz*” başlığı altında kapitülasyonların kaldırılmasını savaştan sonraya bırakılmasını 400 yıllık anlaşmaların kaldırılmasını tanımadıkları ve misyonerlerin korkularını gidermek için başkanın savaş gemisi göndermeye şimdilik niyeti olmadığı haberi verilmiştir⁵⁸.

Monroe Doktrininin Amerika’nın çıkarlarına dayalı tarafsızlığı, çıkarlarına dokunduğunda ittifak veya savaşa dönüşebileceği açıkça görülmektedir. Nitekim savaş gemisi göndermeyi tarafsızlığı bozmak olarak değerlendirmemişlerdir. Hatta ay sonlarında Kuzey Karolin gemisinden sonra Türkiye’ye gönderilen ikinci Tennessee zırhlısının yola çıkarıldığı haberi verilmiştir. Amerika’nın büyükelçisi Morgenthau’dan gelen raporlarda Türkiye’deki Amerikalılar ve diğer yabancıların panik hissettiği bildirilmiş, onları korumak için zırhlı gemiler gönderilmiştir⁵⁹. Kuzey Karolin süresiz olarak bulunduğu yerde kalması emri verildiğinden Ekim⁶⁰ ve Kasım⁶¹ aylarında Türk sularındadır ve Amerikan yardımlarını Kudüs ve diğer yerlere dağıtmak faaliyetleri içindedir.

The New York Times gazetesindeki bu haber ile yukarıdaki 15 Eylül 1915 tarihli Tanin’de yayınlanan Morgenthau’nun tekzip haberi birbiriyle ters düşmektedir. Şüphesiz Amerika’nın çıkarlarını geliştirmek ve

⁵⁴ **The New York Times**, Turks’ Envoy Talks Of War With U.S, 8 Eylül 1914.

⁵⁵ Şenol Kantarcı, “Osmanlı’da Onurlu Bir Diplomat ve Milli Mücadele’nin Önemli Siması: Ahmet Rüstem Bey”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi** Sayı 42, (Kasım 2008), s. 247-285.

⁵⁶ **The New York Times**, Rüstem Bey Takes Leaves, 4 Ekim 1914.

⁵⁷ **The New York Times**, Hit Russia First, İs Turks’ Strategy, 4 Eylül 1914.

⁵⁸ **The New York Times**, We Await Turkey’s Reply, 18 Eylül 1914.

⁵⁹ **The New York Times**, Tennessee To Adriatic, 30 Eylül 1914.

⁶⁰ **The New York Times**, Starvation İn Jerusalem, 6 Ekim 1914.

⁶¹ **The New York Times**, The North Carolina Safe, 13 Kasım 1914.

bozmamak için diplomatik nezaket içinde yazılan tekzip doğrudan siyasi ve askeri çatışmalara girmeden ilerici emperyalizmin uygulamasıdır.

Gemilerle ilgili Türk basınında şimdilik herhangi bir habere rastlanmasa da Tanin gazetesinde “*Türkiye’deki Ecnebler*” başlığı altında Avrupa ve diğer devletlerdeki Türk, Müslüman ve yabancıların durumuyla Türkiye’deki yabancıların durumunu kıyaslanmış, Türkiye’dekilerin durumunun daha iyi olduğunu belirtilerek bir nevi yabancı basındaki iddialara cevap vermiştir⁶².

The New York Times’da “*Türkiye Tehdidi*” başlıklı bir yazıda kapitülasyonların kaldırılması meselesi ele alınmıştır. Yukarıda ifade edilen diğer güçlerle uyum meselesi⁶³ tekrarlanmıştır. Amerika’nın Üçlü Entent/İtilaf Devletleri ile tamamen bir “*ittifak içinde olmadığı ama bir uyum içinde*” olduğu yeniden vurgulanmıştır. Türk hükümetinin yabancılar üzerinde kabul ettiği ayrıcalıkların onun bağımsızlığını sınırlandırdığı kabul edilmişse de bu konuda Türk hükümeti suçlanmıştır. Kapitülasyonların tehdit ve güç yoluyla dayatıldığının inkâr edilemezliğini, Avrupa’nın açgözlülüğü ve kıskançlığının kapitülasyonlara kısmen sebep olmakla birlikte sorumluluğun büyük kısmının Türk hükümetine ait olduğu iddia edilmiştir. Türk hükümetinin yabancılarla adaleti uygulamada güvenilir olmadığı öne sürülmüş, bu nedenle kapitülasyonların kaldırılmasını diğer devletler gibi protesto eden Amerika, re’sen/kendi başına diğer devletlere katılmadan hareket etmiştir⁶⁴. Hıristiyanları koruma iddiasıyla Şark Meselesine ittifak yapmadan giren hükümetin tutumu Amerikan kamuoyu için kabul edilebilir bir durumdur. Ayrıca Monroe Doktrininin değişiminin tartışıldığı bir dönemde İtilaf Devletleriyle siyasi görüşlerin uyumluluğu ittifaka giden yolda bir adım olmuştur ki zaten ileriki dönemde savaşa İtilaf Devletleri safında girmiştir. Avrupa ile siyasal ittifaklar kurmayan ve kendi başına hareket eden Amerika’nın, Avrupa güçleriyle uyumlu olması siyasal ittifak ve çatışmalar için kamuoyunun dış politika değişikliğine hazırlanmasıdır.

Çünkü yazının devamında henüz resmen savaşa girmemiş İtalya ve Yunanistan gibi, Türkiye’nin savaşın sonuçlarıyla ilgilendiği eğer Türkiye savaşa girerse bu devletlerin de savaşa girmeye zorlanacağı, bu aşamaya önem verildiği ifade edilmiştir. Kendi hükümetlerinin karıştırılma ihtimali olmadığı ama Türkler, Amerikalılara güvenlik sağlayan kapitülasyonları tek tarafı olarak kaldırırca can sıkıcı anlaşmazlık ortaya çıkabilir, ifadeleri dış

⁶² Tanin 15 Eylül 1914.

⁶³ The New York Times, America Has Sent Protest To Turkey, 17 Eylül 1914.

⁶⁴ The New York Times, The Menace Of Turkey, 18 Eylül 1914.

politika değişikliğine kamuoyunun hazırlandığı düşüncesini güçlendirmektedir.

Aynı sayıda “*Türkiye'nin Cevabını Bekliyoruz*”⁶⁵ başlığı altında 400 yıldır sayısız anlaşmalarla yabancılara verilen kapitülasyonlar hak olarak görülmüş ve kaldırılması eleştirilmiştir. Amerika 1830 tarihli Türk Amerikan anlaşmasından dolayı hak iddia etmiş ve Başkan Wilson tarafından misyonerlerin endişelerini gidermek için Türkiye'ye savaş gemisi gönderme “*niyetinde olmadığı*” açıklaması yapılmıştır. Hâlbuki bu sırada Kuzey Karolin gemisi Türk sularındadır. Muhtemelen kapitülasyonlar konusunda Osmanlı'yı zorlamak için yeni gemiler gönderilmesi düşünülmüştür.

Kapitülasyonların devamı konusunda basında çıkan talepler diplomatik girişimlerle devam etmiştir. Amerika 1830 anlaşmasını “*fevkalade müferritane*” yorumlamış ve yeni bir anlaşma imzalamaya çalışmıştır. Diğer devletlerin kapitülasyonların ilgasını henüz kabul etmediği dönemde Osmanlı Devleti bu gibi anlaşmalar yapmak konusunda ihtiyatlı davranmıştır⁶⁶.

Princeton Üniversitesinden uluslararası hukuk ve diplomasi Profesörü Philip Marshall Brown tarafından dünyada ve Osmanlı Devleti'ndeki tarihçesi verilmiş, “*evrensel gelenek*” olarak yorumlanmıştır⁶⁷.

Kasım 1914'te “*Ulusal Tarafsızlık*” başlıklı, W.H.Johnson isimli bir başka profesör tarafından yayınlanan yazı ilginç görüşler içermektedir. Sessiz kalmak bize dayatılıyor mu sorusuyla başlamıştır. Yazar daha önce yayınlanmış bir yazıya katıldığını ifade ettikten sonra ulusal tarafsızlığı, bireysel sessizlik ile kıyaslayarak ikisinin de yanlışlığını vurgulamıştır. Amerika vatandaşlarının savaş ile ilgili tartışmalara katılması ve ders çıkarması gerektiğini ifade etmiştir. Susarak gelecekte refahlarına yönelik benzer darbeleri azaltır mıyız sorusuna “*hayır*” cevabını vererek dış politikaya halkın dikkatini çekmeye çalışmıştır⁶⁸. Siyasal ittifaklar kurmayan Amerika'ya geleceğe yönelik tehdit ihtimali karşısında uyarıda bulunan yazılarla dış politikaya kamuoyunun ilgi duyması sağlanmıştır.

“*Türkiye'nin Savaşı*” başlığı altında Alman gemilerinin Rus limanlarını bombalaması ile ilgili olarak Türkiye'nin hem savaş içinde hem de savaş dışında kalmasının kendine özgü olduğu yorumu yapılmıştır⁶⁹. Bir diğer

⁶⁵ *The New York Times*, We Awaits Turkey's Reply, 18 Eylül 1914.

⁶⁶ HR_SYS_00070-000039_001_002.

⁶⁷ *The New York Times*, Foreigners In Turkey, 27 Eylül 1914.

⁶⁸ *The New York Times*, National Neutrality, 1 Kasım 1914.

⁶⁹ *The New York Times*, Turkey's War, 3 Kasım 1914.

haberde Morgenthau'nun, Türk hükümetinin içindeki barış yanlılarının istifa ederek kabineyi savaş yanlılarına bıraktıklarına⁷⁰, Amerikan vatandaş ve kurumlarının güvende⁷¹ olduğuna dair haberler yer almıştır.

Osmanlı ile ilgili gelişmeleri dikkatle takip eden gazete kısa ve başlıksız Londra, Paris kaynaklı olarak İngiltere ve Fransa gibi yerlerdeki Türk diplomatlarının buldukları ülkeleri terk ettikleri haberini vermiştir. İngiltere'nin savaş ilanını açıklamasından sonra savaş nedeniyle Türk diplomatlarının Londra'yı terk ettiğini, bu ülkedeki Osmanlı diplomatik çıkarlarının Amerika diplomatları aracılığıyla görüleceği Dışişleri Bakanlığı tarafından açıklanmıştır. Londra'daki Amerika Büyükelçiliği sekreterine Türk temsilcileri durumu söylemişlerdir. Amerika elçiliği henüz Türk işlerinden kimin sorumlu olacağına karar vermemiştir⁷². İstanbul'daki İngiliz Fransız elçilerinin ayrılırken fanatik kalabalıklar tarafından saldırıldığı, Morgenthau'nun refakat ettiği Atina kaynaklı olarak verilmiştir⁷³.

Birkaç gün sonra "*The Times okuyucuları büyük savaşın çeşitli aşamalarını tartışıyor*" büyük başlığı altında Batı Virginia Üniversitesinden E.H.Vickers isimli bir okuyucunun "*savaşta çıkarlarımız*" alt başlıklı yazısı yayınlanmıştır⁷⁴. "*tarafsızlığa evet ama sessizliğe hayır*" başlığını alkışladığını ifade eden yazar gazetenin hayati konulara dikkati odaklayarak vatansaver ve paha biçilmez bir hizmet yaptığını iddia etmiştir. Yazarın hayati ve doğrudan çıkarlar ifadesi, doğrudan çatışma veya işbirliğini getireceği için geleneksel Monroe Doktrininin tarafsızlık anlayışını dönüştürmeye devam etmektedir. Savaş ile ilgili haber ve yorumlarda Türkiye sık sık yer almış ve tüm bu tartışmalar savaş sırasında ve sonrasında dünyanın başka yerlerinde olduğu gibi Osmanlı'da 1830 antlaşmasından beri devam eden Amerika'nın çıkarlarının, savaştan sonra kesintiye uğrama ihtimaline kamuoyunun dikkati çekilmiştir. Bir diğer okuyucu yorumu Amerika'nın kara ve deniz gücünün ne savunma ne de saldırı için hazırlıksız olduğuna dair eleştirisi askeri ittifaklar için bir başka hazırlıktır⁷⁵.

Halkın dikkatini dış politika meselelerine çekmek için bilim adamlarının görüşlerine yer verilirken meseleler daha soğukkanlı ele alınmıştır. Üniversitelerden bu tartışmalara destek verilip, görüş bildirilmesi kamuoyunun bilincinde mevcut dış politikanın değişe bilirliliğine katkı yapmıştır.

⁷⁰ **The New York Times**, Turkish Ministers Out, 10 Kasım 1914.

⁷¹ **The New York Times**, Americans Not In Peril, 17 Aralık 1914.

⁷² **The New York Times**, Britain And France Have Declared War, 6 Kasım 1914.

⁷³ **The New York Times**, Departing Envoys Assailed, 6 Kasım 1914.

⁷⁴ **The New York Times**, Readers Of The Times Discuss Various Phases Of The Great War/ Our Interest In The War, 8 Kasım 1914.

⁷⁵ **The New York Times**, American Unpreparedness For War, 8 Kasım 1914.

The New York Times birkaç gün sonra Morgenthau'nun Türkiye'deki Amerikalı kurumlar için Amerika'daki yabancı kurumlara olduğu gibi aynı şekilde davranılacağına dair güvence aldığı bildirilmiştir⁷⁶.

İstanbul'daki yabancıların ve 110 kadar Fransız'ın huzursuz olduğunu, ülke dışına çıkarılanların Beyrut, Trabzon ve İzmir'de toplandıkları Amerikan diplomat ve konsolos görevlilerinin bunlara yardımcı olduğu, bazı kişilerin tutuklandığı, bunları kurtarmaya çalışan Morgenthau'nun raporunda belirtilmiştir⁷⁷. Bundan sonraki aylarda Morgenthau'nun Osmanlı topraklarındaki faaliyetleri ile ilgili haberler sık sık yer almıştır.

Eski İngiliz elçisi Sir Louis Mallet'in haberi yapılmıştır. Mallet Morgenthau'yu överek Enver Paşa'nın tehlikede olduğunu, Türkiye'nin Almanya'ya yardım için göndereceği birlikler nedeniyle Mısır'daki İngiliz ve kuzeyde Rus ordusuna karşı başarılı olamayacağını savunmuştur. Aralarındaki sömürgecilik kavgasını ve Osmanlı'nın altı yüz yıldır gayri Müslimleri yönettiğini yok sayan eski elçi, Osmanlı'da yaşayan Hıristiyanların katliamla karşılaşacaklarını ancak Amerika ve Alman elçilerinin katliama engel olacaklarını iddia etmiştir. Amerika elçisi Morgenthau'nun sadece yetenekli değil, aynı zamanda Yahudi olduğu için Türkiye'de etkili bir konumda bulunduğunu, Amerikan misyonerleri ve diğer Hıristiyanlar için Müslüman fanatiklerden gelebilecek pek az tehlike olduğunu, çünkü Osmanlı ordusunu yöneten Almanların buna engel olacaklarını iddia etmiştir⁷⁸.

Kitlesel katliam ve bunu Alman subayların engelleyeceği iddiası propaganda olup İngiltere'nin zaten Amerikan diplomatlarının çalışma alanı olan bu konular Amerika'yı doğrudan Şark Meselesine çekme faaliyeti olarak değerlendirilebilir. Amerika'nın kısmen içine girdiği bu meselede İngiliz elçi Almanlarla olan sömürgecilik yarışını unutmış gibi Hıristiyanları koruma söylemiyle Almanları kendi politikalarına yaklaştırmaya çalıştıkları düşünülebilir. Netice itibarıyla, Şark Meselesinin görünen kısmı Hıristiyanları korumak propagandası savaşta kullanılan bir yöntem olup, Almanların Hıristiyan olduğu göz önünde bulundurulursa böyle bir ihtimal akla yakın gelebilir.

Sözlerinin devamında şimdilik Osmanlı'nın en güçlü adamı olan Enver Paşa'nın, Almanlar ona karşı bir tutum aldıkları takdirde güçlü kalmayacağı ve Alman diplomatın Amerika'yı soğutacak hiç bir şey yapmayacağı iddiası

⁷⁶ **The New York Times**, Turkish Concession To Us, 13 Kasım 1914.

⁷⁷ **The New York Times**, Sends Words Of Holy War, 5 Kasım 1914.

⁷⁸ **The New York Times**, Trusts Morgenthau To Save Foreigners, 11 Kasım 1914.

İngiltere'nin Amerika'yı savaşa çekme çabasıdır. Eski elçiye göre Morgenthau sadece kendi ülkesinin çıkarlarını değil, diğer yabancıların çıkarlarını da mükemmel şekilde korumaktadır. Almanların, dünyanın en saf insanları olan Türkleri Rusya ve Mısır'daki İngiliz ordularına karşı başarılı olacaklarına, Mısır'ı alacaklarına inandırdıklarını hâlbuki Almanların inanmadıklarını, Almanya ve Avusturya ile savaşan Rus kolordusundan iki veya üçünü tasfiye için çabaladıklarını ifade etmiştir⁷⁹.

Morgenthau'nun yabancıların çıkarlarını mükemmel şekilde koruduğuna dair eski İngiliz elçisinin sözlerini doğrularcasına 150'den fazla İngiliz mültecinin İstanbul'dan Yunanistan'a geçirildiği için Morgenthau'ya minnettar olduğu, eşine ve kendisine bir not ile teşekkür ettiği haberi yer almıştır. Aynı haberde Türkiye'deki arkadaşlarına mektup yazan Amerikalılar, tarafsız mektuplar yazmaları yönünde uyarılırken Türk yetkililerin mektupları okuduklarını iddia etmiştir⁸⁰.

*"Savaşın sonra Türk İmparatorluğu nasıl olması gerekir"*⁸¹ başlıklı oldukça uzun bir başka yazı kamuoyu oluşturmanın çarpıcı bir örneğidir. Yazarı belli olmayan çalışmada Osmanlı Devleti'nin savaşın çıkmasında sorumluluğun en büyüğünü paylaşan ikinci devlet⁸² olarak, hukuk sisteminin Balkan Savaşına sebep olduğu iddia edilmiştir. Osmanlı'nın yönetimdeki yetersizliğinin açgözlü ve hırslı güçleri heyecanlandığı, iki yüz yıldır bu güçlerin kavgası nedeniyle siyasi varlığının devam ettiği, barbar Türklerin kötü yönetimi nedeniyle isyanlar çıktığı yorumları yapılmıştır. Hatta yazar Türk kabinesinden önemli biri ile yaptığı görüşmede Türk İmparatorluğunun Türkler tarafından ıslah edilemeyeceğini söylemiştir. Buna gerekçe olarak 20 milyondan fazla nüfusun, 6-7 milyonu Türkler azınlık olup, Ermeni ve Rumların *"ahlaken ve zekâ"* bakımından Türklere üstün olduklarını iddia etmiş ve yazının bütününe yayılmış kaba bir üslup kullanmıştır. Yazarın Türk topraklarının etnik durumuyla ilgili verdiği rakamlar aslına dokunulmadan aynen verilmiştir. Buna göre;

⁷⁹ Aynı yer.

⁸⁰ *The New York Times*, Turkey Censoring Mail, 15 Aralık 1914.

⁸¹ *The New York Times*, How Turkish Empire Should Be Made Over After The War, 24 Ocak 1915.

⁸² Amerika'nın kültür, tarih, din, akrabalık ilişkilerinden dolayı en azından İngiltere'yi sorumlu görmediği, muhtemelen birinci devlet Almanya olarak görülmüş olabilir. Amerika İngiliz ilişkisi hakkında daha geniş bilgi için bakılabilir Sedat Laçiner, "ABD-İngiltere Özel Bir İlişki", [http://www.21yyte.org/assets/uploads/files/022-53%20sedat%20laciner\(1\).PDF](http://www.21yyte.org/assets/uploads/files/022-53%20sedat%20laciner(1).PDF)

TÜRKİYE		YUNANİSTAN		
	Mil	Kare	Mil	Kare
İzmit		3,100	Batı İzmir.....	15,000
Biga.....		2,600	ERMENİSTAN	
Bursa.....		25,000	Harput.....	12,500
Kastamonu		20,000	Sivas.....	24,500
Ankara'nın Batısı, Kızıl Irmak'ın Batısı.....		12,00	Doğu Ankara, Kızıl Irmak'ın Doğusu.....	15,350
Batı Konya		21,500	Konya'nın Doğusu.....	18,500
İzmir'in Doğusu		6,000	Halep'in Kuzeyinden Antep'in Kuzeyini içeren kısım.....	3,700
Toplam		90,200	Adana.....	15,500
			Toplam.....	92,050

Bu tablo Birinci Dünya Savaşı sırasında yapılan gizli anlaşmalarla çizilen ve Mondros Ateşkesi ile uygulamaya konan sınırlara benzemektedir. Adana'dan Antep ve Harput'a kadar, Ankara ve Kızılırmak'ın doğusu ve Konya'nın doğusuna kadar bir Ermenistan kurulurken İzmir Yunanlılara; Ankara ve Kastamonu, Konya'nın batısı, İzmir'in doğusundan ibaret bir bölge Türklere bırakılmıştır. Osmanlı toprakları üzerinde gizli pazarlıklar yapıldığı sırada Amerika'nın durumdan haberdar olup olmadığı sorulabilir. İngiliz, Fransız ve Rusların Şark Meselesi için sunduğu çözümü Amerikalıların en azından uygun gördüğü ve yakından takip ettikleri söylenebilir. Nitekim tablonun devamı şöyledir:

SURİYE FRANSTZ MANDASI		İNGİLTERE	
Aleppo south of Bellan on the East Inclusive, and South of Urfan on the West.....	22,500	Bağdat.....	42,500
Beyrut, Filistin hariç.....	3,200	Basra.....	54,000
Suriye Şam'ın Kuzeyi dahil.....	15,000	Hicaz.....	97,000
Lübnan.....	1,160	Yemen.....	75,000
Fırat'ın Batısı, Zor.....	11,000	Zor, yada Mezopotamya, Fırat'ın Batısı.....	20,000
Toplam.....	52,860	Musul, Küçük Zap'ın güneyi.....	15,000
İSRAİL (Yahudiye)		RUSYA	
Beyrut, Güney Lübnan.....	3,000	Trabzon.....	12,500
Suriye, Şam'ın Güneyi.....	22,000	Erzurum.....	19,300
Kudüs ve çevresi özerk.....	4,500	Van.....	15,000
Toplam.....	29,500	Bitlis.....	10,500
		Diyarbakır.....	15,000
ULUSLARARASI KOMİSYON		Musul, Küçük Zap'ın Kuzeyi, Dicle'nin güneyinden başlayarak...	20,000
Kudüs ve çevresi.....	2,000	Diyarbakır'ın batısında başlayan bir şerit ve kuzeyde Fırat ile sınırlı ve güneyde Urfa'nın kuzeyi ile sınırlı, sonra batıya İskenderun'a doğru bir hat.....	5,000
		Toplam.....	97,600

Devamında Çanakkale istihkâmlarının boşaltılarak savaşta ve barışta bütün savaş ve ticaret gemilerine açık olması istenmiştir. Suriye, Urfa, Beyrut, Filistin, Lübnan, Fırat nehrinin batısı Fransız koruyuculuğuna; Bağdat, Basra, Hicaz, Yemen, Mezopotamya, küçük Zap'ın güneyi, İngiltere'ye; Trabzon, Van, Erzurum, Bitlis, Diyarbakır, Dicle'nin güneyinden başlayarak küçük Zap suyunun kuzeyi Musul, Diyarbakır'ın batı köşesinden bir şerit ve Fırat tarafında kuzeyde sınırlanmış, Urfa'nın kuzeyinde bir hat ile güneye, batıya İskenderun'a kadar Rusya'ya bırakılmıştır. Musul ve çevresi, İskenderun, güneydoğu Anadolu hariç olarak paylaşım projesi neredeyse gizli anlaşmaların aynısı olup İstanbul'un içinde bulunduğu Türkiye'nin Avrupa kısmı yani, Doğu Trakya ise Bulgaristan'a bırakılmıştır. Savaşın daha ilk aylarında ne zaman biteceği bilinmeyen ve henüz Amerika'nın içinde bulunmadığı savaş sonrası için projeler Amerikan basınında sunulmuştur⁸³. Savaşı İtilaf Devletleri kazanırsa Osmanlı'yı paylaşıp ortadan kaldıracaklarını bilen Amerika Osmanlı'nın yok edilmesini önlemek üzere bir şeyler yapmaya istek duymadığı⁸⁴ basından anlaşılmaktadır.

Ayrıca Ocak, Şubat aylarında Osmanlı'nın Çanakkale, Kafkas cephesi ile ilgili çok miktarda haberlerden Osmanlı'nın yakından izlendiği anlaşılmıştır⁸⁵.

Öte yandan Osmanlı basınında da Amerika ile ilgili haber ve yorumlar Türk-Amerika ilişkilerinden ziyade Alman-Amerikan ilişkileri bağlamında haber yapılmıştır. Yukarıda ifade edildiği üzere başlangıçta kapitülasyonların kaldırılması ile ilgili savunucu yazılar yer almış, Türk-Amerika ilişkileri incelenen sayılarda fazla yer almamıştır. Sonraki günlerde ise Almanya'nın deniz savaşları ve Amerika ile gerginlikleri çoğunlukla Berlin kaynaklı olarak verilmiştir.

Amerika'nın savaşa girmesine sebep olan gemilerin batırılması hadisesinin nasıl başladığını Osmanlı basınından izlemek mümkündür. “*Amerika'nın Almanya'ya Notası*” altında Almanya'nın denizlerde almış olduğu tedbirler nedeniyle bir Amerikan ticaret gemisi zarar görür veya Amerikan vatandaşının ölümüne sebep olursa şeklindeki ifadeleri şöyle devam etmiştir. “*cemahir-i müttefika-i Amerika ile Almanya arasındaki münasebette husule gelebilecek vehamet hali nazar-ı dikkate alınmasını*

⁸³ Nitekim bu durum günümüzde değişmiş artık ABD devlet politikası olarak projeler sunan bir devlettir.

⁸⁴ Evans, a.g.e, s. 25.

⁸⁵ Türkiye ile ilgili haberler Türk Amerikan ilişkileri ve Monroe Doktrini çerçevesinde olmadığı ve bu haberlerin hepsini tek tek incelemek çalışmanın sınırlarını aşacağı için yer verilmemiş başka çalışmalara yol açması ümit edilmektedir.

*Almanya hükümetinden rica etmek*⁸⁶ sözleriyle Almanya hükümetine uyarı yapılmıştır. Türk basını Amerika ve Alman ilişkisinin bozulması durumunda kötü bir durum ortaya çıkacağı uyarısını yaparken böyle bir durumun Osmanlı Devleti'ne yansıtacağına farkındadır.

Denizlerdeki mücadele ilerleyen günlerde basında yer almaya devam etmiştir. Bir hafta sonra "*Almanya'nın Amerika'ya Cevabı Nezaket-i Merdane, Nezaket-i Siyasetkârane*"⁸⁷ başlığı altında Almanya'nın notası verilmiştir. İngilizlerin denizlerde uluslararası hukuka uymaması nedeniyle Almanya'nın harp sahası ilan ettiği yerlerde tarafsız gemilerin kontrolü mümkün olmadığı için vurulacağı bildirilmiştir. Makale Almanların haklı olduğunu vurgularken Amerika'yı suçlayıcı bir dil kullanmamıştır.

Ertesi gün İkdâm'da "*Sahte bandıra meselesi*" başlığı altında İngiliz Lusitania vapurunun Amerika bandırasını çekmesini, Amerika hükümetinin İngiltere nezdinde protesto etmeyeceği ancak tarafsız devletler için ortaya çıkaracağı mahzurları bir nota ile bildireceği, Amerika basınının ticaretin zarar göreceğine dair yorumları yer almıştır⁸⁸. İngiliz gemisinin, Amerika bandırasını izinsiz çekmesine rağmen Amerika'nın İngiltere'yi protesto etmemesi İngiltere siyasetine yakınlık olup Monroe Doktrini'nin dönüştürülmesinin bir diğer örneğidir. Amerika ile doğrudan bir savaş durumu olmamakla birlikte Amerika'nın İngiltere safında ileride savaşa girmesi dolaylı olarak Türk –Amerikan ilişkilerine yansımıştır.

The New York Times'da ise bayrağın kullanımı hakkında "*Washington'da Yetkililer Sessiz*" başlığıyla sekreterin Lusitania olayı ve Almanya'nın savaş bölgesi oluşturması hakkındaki tüm sorulara üzerinde düşünüldüğü ve henüz hiçbir eylemde bulunulmadığı cevabı verilmiştir⁸⁹.

Ertesi gün "*Wilson Bayrağımız Hakkında İngiltere'ye Nota Verebilir*" başlığıyla başkanın görüşü üç madde altında ifade edilmiştir. Birincisi savaşan tarafların gemilerinin diğer ulusların bayrağını çekmeleri alışılmış bir uygulama olduğu, açıkça protesto edilmeyeceği; İkincisi savaşan tarafların ticaret gemilerinin vurulmaktan kaçmalarına izin veren tarafsız bayrak kullanımına karşı uluslararası hukukta hüküm olmadığından, bu nedenle İngiltere'nin protesto edilmeyeceği; Üçüncüsü İngiltere'ye, bayrak kullanımının çıkaracağı sıkıntılara dikkat çeken, dostça bir notanın verilmesinin tarafsızlar için uygun olabileceği ama henüz Amerika'nın böyle bir nota göndermeye karar vermediği açıklanmıştır. Mesele Dışişlerinde diğer tarafsız ülke diplomatlarının bulunduğu toplantıda gayri resmi olarak

⁸⁶ *Servet-i Fünun* 5 Şubat 1915.

⁸⁷ *Servet-i Fünun* 12 Şubat 1915.

⁸⁸ *İkdâm* 13 Şubat 1915.

⁸⁹ *The New York Times* 9 Şubat 1915.

ele alınmıştır. Kanunsuz bayrak kullanan gemilerin para cezasına çarptırılması ve haciz edilmesi teklifi tartışılmıştır. Yine bu toplantıda Almanya'nın savaş bölgesi ilanı kabul edilemez bulunmuştur⁹⁰.

“*Bizim Bayrağımız Tarafsızlık Anlamında*” başlığı altında konu ile ilgili İngiliz basınından haber örnekleri verilmiştir. İngiliz tüccarları tarafından Amerika bayrağının kullanılması hakkındaki görüşlerde genellikle uzlaşıldığı, İngiltere'nin Amerika'nın notasına tatmin edici bir cevap vermekte zorlanmayacağı iddia edilmiştir. Sadece Alman gemilerine orada tarafsız yolcular ve eşyalar olduğunu ima etmek için İngiliz gemileri tarafsız ülkenin bayrağını kullanmışlardır⁹¹.

İkdam'da Amerika kuzey denizini harp sahası ilan eden İngiltere'nin kararını iyi karşılarken, Almanya'nın tedbirlerine tehditkâr bir uyarı ve karşılık verdiğini Berlin basınından aktarmıştır. Amerika'nın Berlin elçisi bir Amerikan gemisi batmadıkça meydana ihtilaf için hiçbir sebep bulunmadığı açıklamasını yapmıştır⁹². Tanin'de Amerikan elçisinin her iki hükümetin anlaşmaya istekli olmaları sebebiyle Alman-Amerikan ilişkilerinin gelişeceğini kesin bir dil ile ifade etmiştir cümleleri yer almıştır⁹³. Almanya'nın 18 Şubat'ta Amerika'ya verdiği notada, harp kaçığı dâhil her eşyayı ithal eden İngiltere'nin, Almanya ile tarafsız ülkeler arasındaki ticarete mani olduğunu, uluslararası hukuka aykırı davrandığını, Almanya'nın İngiltere'ye ve müttefiklerine harp mühimmatı ithaline engel olmak için her türlü tedbiri alacağını ilan etmiştir. Savaş bölgesi ilan ettiği yerlerde tarafsız gemilerin uğrayacağı zararın mesuliyetini kabul etmeyeceğini bildirmiştir⁹⁴. Bu haberler Almanya ve Amerika'nın gerginleşen ilişkilerini aktarırken Amerika'nın savaşa gireceğinin adeta ayak sesleridir.

Sonuç

Birinci Dünya Savaşı'nın beklendiği Mayıs 1914'te The New York Times'da Amerika'nın toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına yönelmedikçe siyasi ve askeri ittifak ve çatışmalardan kaçınan Monroe Doktrini tartışmaları Meksika ve diğer Latin ülkeleri ve Amerika kıtasındaki sorunlarla ilgili başlamıştır. Savaş başladığında Amerika tarafsızlığını ilan etmekle birlikte Monroe Doktrini tartışmalarının yanı sıra savaş sonrası

⁹⁰ **The New York Times** 10 Şubat 1915.

⁹¹ **The New York Times** 14 Şubat 1915.

⁹² **İkdam** 17 Şubat 1915.

⁹³ **Tanin** 18 Şubat 1915.

⁹⁴ **Tanin** 19 Şubat 1915.

çıkarların ne olacağı ve tarafsızlık meselesi tartışılmıştır. 19.yüzyılda Amerika'nın toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına yönelik tehdit algısı, 20.yüzyılda artan ekonomik gücüne ve çıkarlarına yönelmiş olup Monroe Doktrininin değişmesine hazırlıktır. İlerleyen günlerde Osmanlı Devleti'nin kapitülasyonları kaldırması nedeniyle Amerika hükümetinin rahatsızlığı basına yansımıştır. Amerika çıkarlarının zarar görmesi protesto edilirken basın da eleştirmiştir. Kapitülasyonların kaldırılmasının basın ve diplomaside yarattığı rahatsızlık Hıristiyanları himaye politikasıyla birleşmiştir. Basın hükümetin protestosunun diğer güçlerle uyumlu olduğu vurgusuyla halkı ittifak ve savaşa hazırlamıştır. Hıristiyanların katledileceği, Türklerin kötü yönetimi iddialarıyla kapitülasyonların devamının savunulması, Monroe Doktrininin değiştirilmesine yönelik kampanyaların Türkiye boyutu olarak değerlendirilmiştir.

Monroe Doktrini tartışmalarının aylardır devam etmesi ardından savaş karşısında Osmanlı'nın aldığı tedbirler, bu tedbirlere olumsuz tepkiler Amerika'nın savaş ve ittifaklara hazırlanışının Türkiye'ye dolaylı yansımalarıdır. Amerika'nın savaşa dâhil olmadığı 24 Ocak 1915 gibi erken bir tarihte gazetede "*Savaşın Sonra Türk İmparatorluğu Nasıl Olmalı*" başlığıyla sunulan Osmanlı'yı parçalama projesi bu görüşü destekleyen bir başka haber olarak değerlendirilmiştir.

Gizli anlaşmaların açığa çıkmadığı erken bir dönemde acaba Amerika pazarlıklardan haberdar mıydı? Pazarlıkların içinde miydi? İngiliz, Fransız, Rus çıkar bölgelerine ayrılan Amerika'nın içinde bulunmadığı ancak ticari çıkarlarının olduğu bölgeye yönelik böyle bir projenin basında sunulması ile ne tür bir amaç güdülmüştür? Serbest ticareti savunan bir ülke olarak kamuoyu yönlendirmek mi hedeflenmiştir? Soruları cevaplanamamış, başka araştırmalara ilham vermesi temenni edilmiştir.

Sonraki günlerde İngiliz Lusitania gemisinin tarafsız Amerikan bandırasını izinsiz kullanmasına rağmen Amerika'nın yumuşak tavrı dikkat çekmiştir. Amerika bandırasını izinsiz taşıyan İngiliz gemisi Almanya'nın tedbirler almasına sebep olmuş, Türk basını bu konudaki Almanya ve Amerika notalarına ayrıntılı yer vermiştir. Almanya'nın aldığı tedbirler haklı görülürken Amerika'yı suçlayıcı bir dilden kaçınılmış, Türk-Amerika ilişkilerinin gerginleşmesine yol açabilecek bir tutum almamıştır.

Almanya'nın, Amerika bandırası ile yolculuk yapan İngiliz gemilerine yönelik alacağı tedbirler hakkında nota vermesi Amerika hükümetini rahatsız etmiştir. Amerika hükümetinin gemilerine veya vatandaşlarına zarar gelirse sessiz kalmayacağı görüşü The New York Times'a yansımıştır. Nitekim Amerika'nın görünürdeki savaşa girme nedeni gemilerin zarar

görmesi olup İtilaf Devletleri ile ittifak yaparken Monroe Doktrini yavaşça dönüştürülmüştür. Amerika'nın menfaatlerini ve vatandaşlarını korumak amacıyla girilen savaşın kamuoyunu rahatsız etmemesi için basın gerekli propagandayı yapmıştır.

KAYNAKÇA

Arşivler

Hariciye Nezareti (HR_SYS) 00070-000039_001_002.

Kitaplar

Armaoğlu, Fahir, **19.YY Siyasi Tarihi (1789-1914)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.

_____, **Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.

Evans, Laurance, **Türkiye'nin Parçalanması ve ABD Politikası (1914-1924)**, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2004.

Kissinger, Henry; **Diplomasi**, (Çev. İbrahim Kurt), İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2000.

Osmanlı Belgelerinde Ermeni-Amerikan İlişkileri (1839-1895), Osmanlı Belgelerinde Ermeni-Amerikan İlişkileri (1896-1919), C. I ve II, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2007, Ankara.

Makaleler

Erhan, Çağrı, "Amerika Birleşik Devletlerinin Magrib Ülkeleri İle İlişkileri, (1776-1815)", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 53, 1-4, (Ocak-Aralık 1998), s.127-146.

Gencer, Fatih, "I. Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Amerikan Vatandaşlarına Yönelik Politikası", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi** C. 28, Sayı: 46, 2009, s. 249-264.

Güler, Yavuz, "Osmanlı Devleti Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri (1795-1914)", **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. 6, Sayı: 1, (2005), s. 227-240.

Kantarıcı, Şenol, "Osmanlı'da Onurlu Bir Diplomat ve Milli Mücadele'nin Önemli Siması: Ahmet Rüstem Bey", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi** S. 42, (Kasım 2008), s. 247-285.

Köprülü, Orhan, "Tarihte Türk Amerikan Münasebetleri", **Bellekten**, C. LI, Sayı: 200, (Ağustos 1987), s. 927-947.

- Köse, İsmail, Amerika'nın İstanbul Büyükelçiliği H.Morgenthau'nun Türk Algısı", **Tarih Dergisi**, S. 56, 2012, s. 55-85.
- Laçiner, Sedat, "ABD-İngiltere Özel Bir İlişki", [http://www.21vyte.org/assets/uploads/files/022-53%20sedat%20laciner\(1\).PDF](http://www.21vyte.org/assets/uploads/files/022-53%20sedat%20laciner(1).PDF) 20 Nisan 2016, e.s, 13.00.
- Ortaylı, İlber, "Osmanlı İmparatorluğunda Amerikan Okulları Üzerine Bazı Gözlemler", **Amme İdaresi Dergisi**, C. 14, Sayı 3, (Eylül 1981), s. 87-96.
- Sönmez, Ali, "Ayastefanos Anlaşmasının Gölgesinde ABD Eski Başkanı Grant'ın Türkiye Ziyareti", **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies**, XIII/1 (Yaz 2013), s.37-55.
- Sümer, Gültekin, "Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü" **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, C. 5, Sayı: 19, (Güz 2008), s.119-144.
- Yılmaz, Sait, "Latin Amerika'da Neler Oldu?", <http://usam.avdin.edu.tr/analiz/LATiNAMERiKA .pdf>, 20 Nisan 2016, e.s, 15.00.

Sürelî Yayınlar

- Ceride-i Sofiye 19 Ekim 1914, Sayı 105.
- Polis Mecmuası 28 Ağustos 1914, Sayı 27.
- Servet-i Fünun Servet-i Fünun 19 Haziran 1330/8 Şaban 1332, Sayı 1204, 26 Haziran 1330, Sayı 1205, 17 Temmuz 1330, Sayı 1208, 24 Temmuz 1330, Sayı 1209, 31 Temmuz 1330, Sayı 1210; 5 ve 12 Şubat 1915.
- İkdam 17 Temmuz 1330, Sayı 6252, 18 Temmuz 1330, Sayı 6253, 19 Temmuz 1914, Sayı 6254; 20 Temmuz 1914, Sayı 6255, 21 Temmuz 1914, Sayı 6256, 22 Temmuz 1914, Sayı 6257, 23 Temmuz 1914, Sayı 6258, 25 Temmuz 1914, Sayı 6259, 26 Temmuz 1914, Sayı 6260, 27 Temmuz 1914, Sayı 6261, 27 Temmuz 1914, Sayı 6262, 29 Temmuz 1914, Sayı 6263, 30 Temmuz 1914, Sayı 6264, 31 Temmuz 1914, Sayı 6265; 1 Ağustos 1914, Sayı 6266, 3 Ağustos 1914, Sayı 6268, 5 Ağustos 1914, Sayı 6270, 14 Ağustos 1914, Sayı 6279, 19 Ağustos 1914, Sayı 6284, 24 Ağustos 1914, Sayı 6289, 26 Ağustos 1914, Sayı 6291, 27 Ağustos 1914, Sayı 6292, 30 Ağustos 1914, Sayı 6295, 31 Ağustos 1914; 12 Eylül 1914; 13, 17 Şubat 1915.
- Tanin 7,9 Ağustos 1914; 12,15 Eylül 1914; 18,19 Şubat 1915.
- Tasvir-i Efkâr 7 Ağustos 1914.
- Tercüman-ı Hakikat 10 Eylül 1914.
- The New York Times, 8, 18, 31 Mayıs 1914; 2, 4, 12, 14, 16, 17,18, 21, 27, 28, 30 Haziran 1914; 5, 12, 15 Temmuz 1914; 7, 8, 9, 10, 12, 15, 19, 20, 23 Ağustos 1914; 4, 6, 8, 13, 17, 18, 27, 30 Eylül 1914; 4, 6 Ekim 1914; 1, 3, 5, 6, 8, 10, 11,13 Kasım 1914; 17,15 Aralık 1914; 24 Ocak 1915; 9, 10, 14 Şubat 1915.

